
ARCHAEOLOGY IN BRITAIN SINCE 1945

Editat de Jan Longworth și John Cherry,
The Trustees of the British Museum,
Londra, 1988, 248 p.

Publicată prima oară în 1986 și reeditată acum, cartea de față reprezintă un bilanț al realizărilor de după război ale arheologice britanice. Sumarul cuprinde o Prefață, o prezentare a autorilor, o introducere, cinci mari capitole – care alcătuiesc nucleul lucrării și asupra cărora vom reveni –, urmate de un glosar foarte util de termeni, o bibliografie și un indice; totul este însoțit de o ilustrație concludentă și de bună calitate. Cele cinci mari capitole amintite tratează, în ordine cronologică, stadiul cunoașterii arheologice asupra marilor perioade istorice ale Marii Britanii: 1. **Prehistoric Britain** (J. Longworth, N. Ashton, V. Righy); 2. **A Roman Province: Britain AD 43-410** (T. Potter); 3. **Anglo-Saxon England AD 400-1100** (L. Webster); 4. **Technology, Towns, Castles and Churches AD 1100-1600** (J. Cherry); 5. **The Medieval Countryside** (J. Hurst).

După cum arăta în **Prefață** Sir David Wilson, directorul Muzeului Britanic, spre sfârșitul celui de-al doilea război mondial, la Institutul de Arheologie, s-au întâlnit aproape 280 de arheologi, dintre care mulți erau tineri entuziaști, cu o largă perspectivă, care au reușit cu multă energie, ulterior, modificarea cunoștințelor de până atunci asupra trecutului Marii Britanii. Au apărut inovații tehnice, mai ales în cooperare cu științele naturii, au introdus noi metode de datare și analiză, distanțându-se cea a carbonului radioactiv. S-au îmbunătățit tehnicile de prospectare și de săpătură ceea ce a condus la o înțelegere mai clară și mai sigură a trecutului. De asemenea, s-au făcut cercetări arheologice în orașe, s-au examinat arii vaste prin excavare totală, s-a receptat cu bunăvoință folosirea tehnicilor arheologice asupra siturilor istorice și s-a indus o atitudine responsabilă față de publicare și o mai mare conștientizare publică asupra potențialului trecutului, toate acestea în ansamblu, mărin și luminând viziunea generală despre istoria țării. Au crescut mult resursele financiare obținute atât prin eforturi private, cât și datorită intervenției oficiale (de la 400000£ în 1970 până la 5700000£ în 1986-1987). A avut loc o adevărată explozie a numărului de studenți și de producere a arheologilor. Astfel, dacă în 1950 erau 3-4

departamente universitare care pregăteau arheologi, în prezent numărul acestora depășește 20. Rezultatele nu au întârziat să apară, iar transformările în concepția și metodologia de cercetare au cunoscut modificări radicale.

Dramatice schimbări s-au petrecut și în domeniul evaluării perioadelor târzii ale preistoriei, care se afla după al doilea război mondial încă sub puternica influență a școlii cultural-istorice fundamentată de V. C. Childe (**The Dawn Of European Civilization**, 1925). Și determinismul geografic, apărut tot înainte de ultimul război, deținea de asemenea poziții de prim ordin în cercetarea preistorică, mai cu seamă în urma lucrărilor esențiale ale lui O. G. S. Crawford, urmat de C. Fox (**The Archaeology of the Cambridge Region**, 1923 și **The personality of Britain**, 1932). Însă, începând cu anii '50 arheologia britanică va avansa într-o manieră decisivă pe noi căi. Odată cu investigațiile lui J. G. D. Clark se începe o abordare economico-ecologică a preistoriei, ordonându-se informațiile cu țelul determinat de a se aprecia cât mai exact impactul acțiunii omului asupra spațiului înconjurător și a resurselor sale, în contextul exploatării acestora (**Prehistoric Europe: the Economic Basis**, 1952; **Excavations at Star Carr**, 1954). Dar, lovitura decisivă concepției cultural-istorice s-a datorat metodei de datare a carbonului radioactiv. Drept urmare, a fost pusă tot mai mult la îndoială "teoria invaziilor" (J. G. D. Clark, **The invasion hypothesis in British Archaeology**, în **Antiquity**, 40, 1966, p. 172-189), iar conceptul dezvoltat de către V. C. Childe, potrivit căruia "cultura" formează "expresia materială a ceea ce astăzi poate fi numit un popor", a căzut treptat în desuetudine. Ajunși aici, trebuie să subliniem că, cele de mai sus își găsesc aplicabilitate și în arheologia românească, care, împreună cu restul școlilor de pe continent, a stat o bună bucată de vreme sub semnul tezelor interbelice. Apariția și dezvoltarea în Orientul Apropiat a unor inovații tehnice și răspândirea lor de-a lungul spațiului european au fost explicate, de către școala cultural-istorică, prin deplasări de populații. Cum și cât a schimbat metoda carbonului radioactiv această schiță a evoluției istorice nu suntem noi în măsură să o facem aici, însă, important este că "noua arheologie" a câștigat tot mai mult teren și tot mai mulți adepți, cu impact deosebit asupra metodologiei de cercetare, ca și a interpretării descoperirilor (D. L. Clarke, **Analytical Archaeology**, 1968). Ofertele privind noile viziuni asupra preistoriei britanice din era post-radio-carbon s-au datorat unor specialiști recunoscuți, cum ar fi C. Renfrew (**British Prehistory: a new outline**, 1974), J. V. S. Megaw și D. D. A. Simpson (**Introduction to British Prehistory**, 1979), P. J. Fowler (**The Farming of Prehistoric Britain**, 1983), R. Bradley (**The Social foundations of prehistoric Britain**, 1984) și J. H. Longworth (**Prehistoric Britain**, 1985).

Dacă tezele și sintezele de mai sus nu sunt reprezentative pentru preistoria britanică în general, marile secvențe ale acesteia au constituit, pe de altă parte, preocupări ale altor lucrări, specioase, însă nu de mai mică însemnătate. Vom aminti dintre acestea studiile lui P. Mellars și R. Jacobi, despre dezvoltarea economică și mediul înconjurător în mezolitic, cunoscută carte despre neoliticul englez a lui S. Piggott (1954), noile analize și interpretări despre "Beaker pottery" ale lui D. L.

Clarke, C. Burgess, S. Shennan, ca și multe altele asupra cărora nu vom mai stăruî. Remarcabil de incitante ni s-au părut a fi și câteva din temele care abordează Epoca Bronzului, ca de exemplu **Symbols of power at the time of Stonehenge** (D. V. Clarke, T. G. Cowie și A. Foxon), ori **Middle Bronze Age trade between Britain and Europe, a maritime perspective** (K. Muckelroy) sau **An assemblage of Late Bronze Age Metalworking debris from Dainton, Devon** (S. Needham).

Sursele antice amintesc în mod explicit debarcarea și stabilirea unor valuri de migratori în Britania în epoca fierului, cel mai cunoscut caz fiind cel al belgilor (Caesar). Cercetările arheologice au căutat să verifice aceste informații și să le detalieze, în această direcție putând fi evidențiate monografiile lui Sir Mortimer Wheeler (fortificațiile Stanwick), T. C. M. Brewster (Staple Howe), Sir Ian Richmond (Hod Hill 2), B. W. Cunliffe (Danebury), I. M. Stead (**The Arras Culture**, 1979), A. Birchall (Aylesford-Swarling Culture = belgae) ș.a.m.d.

Eliberată de idei preconcepute și îmbrățișând cu entuziasm noile metode de cercetare, arheologia britanică post-belică a reușit să avanseze astfel explicații documentate și logice, în mare parte validate științific. Pe acest drum, sintezele despre **La Tène**-ul britanic au încercat și au reușit în mare măsură să răspundă la întrebările ivite în cursul investigației științifice. Și de la lucrările de referință ale lui C. F. C. Hawkes, despre perioada și fortificațiile respective (**Hillforts**, în **Antiquity**, 5, 1931 și **The ABC of the British Iron Age**, în **Antiquity**, 33, 1959), s-a ajuns la contestarea schemelor propuse de către acesta (F. R. Hodson, 1964) și înaintarea spre dezbateri a unor noi teze (B. W. Cunliffe, D. W. Harding, J. V. Megaw, D. D. A. Simpson).

O extraordinară dezvoltare au cunoscut-o în Marea Britanie și cercetările privind arheologia și istoria Provinciilor (43-410), care au cunoscut și până la ultimul război realizări notabile. Ar trebui menționate câteva sute de lucrări, iar subiectele atacate sunt extrem de numeroase și neașteptat de ingenioase. De la inscripții, castre, valuri, armată, orașe, sate, temple și până la meniul ostașului roman sau capacitatea hambarelor în care se depozitau cerealele – toate au constituit teme de analiză, care au aruncat noi și surprinzătoare lumini asupra zonelor întunecate ale trecutului. Cele de mai înainte au condus la o reconstituire a tabloului istoric al Britaniei romane, chiar până la dimensiunile vieții cotidiene, sugerând de fapt direcții inedite de cercetare pentru toți cei care lucrează în domeniu. Ar fi nedrept să nu pomenim măcar câteva realizări și câțiva specialiști care s-au distins pe acest tărâm. În primul rând, amintim pe cei care au întreprins săpăturile arheologice, adesea model, de la Exeter (P. T. Bidwell), Silchester (G. C. Boon), Vindolanda (A. K. Bowman și J. D. Thomas), Fishbourne și Potchester (B. W. Cunliffe), Verulamium (S. S. Frere) ș.a.m.d. Mai adăugăm, într-o enumerare arbitrară, numele câtorva savanți, care au elaborat studii fundamentale din sfera arheologiei și istoriei romane: R. G. Collingwood, I. A. Richmond, M. Todd, A. R. Birley, D. J. Breeze, A. C. King, P. J. Casey, J. S. Wachter, J. M. C. Toynbee, T. W. Potter, J. Gillam, G. Webster și mulți, mulți alții. În prezent, așa cum se consideră de majoritatea celor implicați, studiile despre

civilizația romană din Britania au căpătat statutul unei discipline propriu-zise, deși mai sunt încă multe de făcut până la atingerea unui real consens organizatoric.

Și ultimele trei capitole rezervate în ansamblu Evului Mediu (perioada anglo-saxonă: tehnologia, orașele, castelele, bisericile, și satul), sunt nu numai atotcuprinzătoare, ci, din nou subliniem, și pline de surprinzătoare, novatoare, căi de cercetare. În consecință, se nuanțează mult din ceea ce devenise oarecum dogmă, pentru a nu aminti decât de mult uzitatul concept "Dark Age" (J. R. R. Tolkien, *Lord of the Rings*). Reevaluarea epocii a condus și la o nouă, mai consistentă viziune asupra prezenței și rolului populației indigene (romanici sau romano-britoni). Folosirea pe o scară mai largă a monumentelor și tehnologiilor de tip roman, la care s-a adăugat aportul germanic propriu-zis, totul văzut într-o evoluție continuă, au creat imaginea unei societăți inventive și complexe, care abia acum a început a fi mai bine cunoscută și înțeleasă. Și astfel, tot mai mult cercetătorii s-au aplecat asupra unor vestigii modeste și, deci, neglijate până atunci, care au avut însă rolul să dezvăluie într-o măsură sporită elementele societății, "ascunse" sau minimalizate în documentele vremii (R. L. S. Bruce-Mitford). Un important nou concept a fost dezvoltat de către E. M. Jope (**Regional cultures of medieval Britain**, 1956), într-un studiu despre culturile regionale ale Britaniei medievale. E. M. Jope a observat că Britania medievală a fost o societate complexă, stratificată distinct, social, economic și intelectual, dar cu legături continue între grupurile sociale. În același timp, există o bogată documentație scrisă, ceea ce permite combinarea explorării intangibilului, ca utilizarea limbajului sau comportamentului social, cu aspectele materiale ale vieții comunităților, și să obțină astfel precizări asupra elementelor care se asamblează în culturile regionale. Concluzia sa principală a fost că, modelul distribuției ceramicii medievale nu se suprapune clar culturilor regionale, ceea ce ar impune prudență și în câmpul ipotezelor culturilor preistorice, fondate de asemenea pe repartizarea ceramicii.

Cercetarea istorică s-a transformat din multe puncte de vedere după cel de-al doilea război mondial și finețea analizei a condus la o percepție mai adâncă, și implicit mai exactă, a trecutului. Școala de la *Annales*, studiile inițiate de March Bloch și, mai recent, de către Fernand Braudel, au relevat însemnătatea arheologiei și, totodată, i-au potențat acesteia valențele. În acest context a apărut și a luat amploare o arheologie aparte, cea "industrială" sau a "industrii", care a scos la lumină sursele de energie din secolele XII-XIII (vântul și apa), tehnologia specifică de utilizare a acestora, ca și un anumit progres tehnic, detectabil pentru noi abia acum. Bineînțeles, există și alte proiecte deosebite prezentate în această carte, dar asupra lor nu vom stăruia, atât datorită limitelor demersului nostru, cât și din dorința de a incita pe cei interesați. Oricum, din cele de mai înainte reiese că, se impune corelarea informațiilor arheologice cu izvoarele scrise, chiar în perioade când se părea că primele nu mai sunt necesare. Viziunea optimistă asupra rolului arheologiei în cercetarea istorică este încurajatoare și ne îndreptățește convingerea că vom fi în stare să pătrundem nu numai desfășurarea evenimentelor, ci chiar și modul cum descriau

și evaluau situația înșiși predecesorii noștri.

Ce ar mai fi de spus despre această carte? Ilustrația este splendidă, hărțile sunt de bună calitate și ajută mult la înțelegerea textului; bibliografia este plasată la sfârșitul fiecărui capitol, dar există și una generală, finală, bine sistematizată. Lucrarea constituie un izvor de sugestii, modalități și căi de cercetare, ba chiar, mai mult, un model în direcția realizării unui bilanț atât de necesar și arheologiei românești.

Virgil Mihăilescu-Bârliba

PROIECTUL DE CERCETARE "ARCOS"

Proiectul de cercetare "Arcos" este titlul unui articol apărut în revista *Archäologie in Deutschland*, nr. 1/1988, semnat de Ulrich Lübbert și Ulrich Kampffmeyer. În paginile acestui articol cei doi autori fac prezentarea unui program științific a cărui apariție era necesară de mai multă vreme, mai ales având în vedere faptul că, spre deosebire de celelalte ramuri ale științei, științele sociale în general au rămas mult în urmă. Proiectul de cercetare "Arcos" a fost creat de "Fundația Volkswagen" în cadrul sectorului "Arheometrie", pentru probleme administrative, de documentare și valorificarea datelor în arheologie. "Arcos" (Arheologie-Computer-Sistem) a fost introdus din anul 1982 la Institutul Fraunhofer pentru prelucrarea informațiilor și datelor. De alcătuirea programelor specifice pentru arheologie se ocupă BAIK (Biroul pentru arheologie și informatică în domeniul științei culturii). Scopul proiectului se referă la o sferă mai largă de probleme, ca de pildă: dezvoltarea în arheologie a unor metode bazate pe calculator pentru înțelegerea, colectarea, valorificarea și administrarea obiectelor descoperite, cât și pentru o cale de acces științifică; construirea aparaturii și programelor specifice; cercetări prin teste; probarea unor metode noi de valorificare a datelor arheologice; introducerea prelucrării automate a datelor în domeniile adiacente arheologiei; realizarea unui aparat pentru sesizarea automată impecabilă a formei obiectelor din ceramică.

În scopul realizării proiectului "Arcos" au fost create două aparate, Arcos₁ și Arcos₂. Arcos₁, aparatul pentru documentare în ceramică, conține o videocameră care fotografiază fragmentele ceramice sau vasele întregi, ce sunt apoi transformate de calculator într-un desen ce conține chiar și secțiunea. pe baza acestui desen sunt